

školske godine 1935./36., broj učenika u pojedinim osnovnim školama dubrovačkog kotara u školskoj godini 1932./33. te broj knjiga u knjižnicama pojedinih osnovnih škola i broj održanih roditeljskih sastanaka i predavanja za mještane u školskoj godini 1933./34. Međutim, treba reći da ovaj dio knjige ipak oskudijeva opisima samih prilika u dubrovačkom školstvu i pojedinim školama tog područja.

Na kraju treba konstatirati da knjiga Ive Karača predstavlja vrijedan doprinos istraživanju dubrovačkog školstva, a time ujedno i hrvatskog školstva, jer je razvoj dubrovačkog školstva počeo mnogo prije početka školstva u pojedinim hrvatskim zemljama, a i zato jer je vrlo rano to školstvo primjenjivalo iskustva europskog školstva, ponajprije talijanskog školstva koje je bilo jedno od najrazvijenijih u Europi. Iz recenzije prof. dr. sc. Nedjeljka Kujundžića vidljivo je da je autor dijakronijski analizirao stoljetni razvoj dubrovačkog školstva te da je tom analizom dokazao da je Hrvatska doživjela najviši najraniji domet školstva upravo preko dubrovačkog školstva, budući da je u ranijim stoljećima upravo na dubrovačkom području razvijen model trivij – kvadrivij školstva.

Inače treba reći da je najopširniji i najtemeljitiji dio knjige u kojemu opisuje razvoj javne škole u Dubrovniku od XIV. do XVII. stoljeća, u kojemu se prezentiraju opširni i raznoliki događaji iz dubrovačkog školstva temeljeni na izvornoj građi. Ujedno treba konstatirati da se u knjizi, osobito za razdoblje do XIX. stoljeća, ne opisuje samo razvoj osnovnog već i srednjeg školstva, a vrijedno je i to što se u knjizi opisuju počeci razvoja škola za osposobljavanje učitelja. Neke konstatacije iz opće povijesti trebat će u sljedećim izdanjima korigirati, kao npr. konstataciju o okupatorskoj austro-ugarskoj vlasti u Dubrovniku.

Franko Mirošević

Zapažanja i uspomene iz đачkih dana u memoarima Dragutna Pavličevića Pleterničkog – *Iz ambara sjećanja i divana*, 2007.

Krajem srpnja 2007. izašlo je iz tiska u Zagrebu memoarsko djelo Dragutina Pavličevića Pleterničkog pod naslovom *Iz ambara sjećanja i divana*. Po struci povjesničar, s titulom doktora povijesnih znanosti, autor je tog djela, imajući u vidu njegove sveukupne radne doprinose, ostavio neizbrisiv trag kako na stručnom polju (svojim nastavničkim djelovanjem u osnovnoškolskim, srednjoškolskim i visokoškolskim ustanovama, predavanjima na javnim tribinama i seminarima za nastavnike osnovnih i srednjih škola, aktivnošću u izradi nastavnih programa, sudjelovanjem u raznim komisijama za izbor i reizbor u znanstvena i znanstvenonastavnička zvanja u višim školama i na fakultetima, suradnjom u pedagoškom tisku i svojim udžbenicima povijesti za osnovnu školu i gimnaziju), tako i plodnim znanstvenistraživačkim radom (kao suorganizator, sudionik i voditelj brojnih znanstvenih skupova, recenzent, urednik i priređivač niza znanstvenih publikacija, pisac mnoštva historiografskih članaka i rasprava te nekoliko vrlo zapaženih monografija kao i jedne

sinteze hrvatske povijesti, za koju su pokazali interes i neki strani izdavači). Dobivao je i javna priznanja, među kojima tri na nacionalnoj razini: Nagradu “Ivan Filipović”, Nagradu “Bartol Kašić” i Državnu nagradu za znanost.

Pavličević je svom prezimenu – prvi put u ovoj knjizi – dodao i pridjevak *Pleternički* na osnovi toga što je 1997., pri prijemu u članstvo domoljubnog, kulturnog i viteškog društva *Družba braće Hrvatskog zmaja* u Zagrebu, upisan u tu zaslužnu i uglednu *Družbu* kao *Zmaj Pleternički* – po gradu Pleternici, čiji je i počasni građanin.

U naslovu knjige *Iz ambara sjećanja i divana* dvije su riječi koje izrazito podsjećaju na Slavoniju. *Ambar* (hambar) je spremište za žito. Svaka obitelj, koja se bavi poljodjelstvom i proizvodi žito, ima i svoj ambar. Pavličevićev *ambar* je njegovo *pacmenje*, u koje je i on pospremio svoje “žito” *uspomene iz pleterničke i požeške Slavonije*. Mnogo je toga upamtio (i utkao u svoje uspomene) i iz *divanâ* (razgovorâ) sa svojim vršnjacima, susjedima, prijateljima i znancima, jer mu je u raznim prilikama bilo dojmljivo i ono *o čemu se divanilo, što se divanilo i kako se divanilo*.

Inače, Dragutin Pavličević Pleternički nije rođenjem Slavonac. Rođen je u podvelebitskom primorju – u Luci Krmpotskoj nedaleko od Novog Vinodolskog, odakle je sa svojim roditeljima – kao trogodišnji dječčić (1935.) – odselio u slavonsko selo Blacko kod Pleternice. U Blacku je, rastući, stjecao svoje prve dječjačke spoznaje, dječjačka iskustva i imao dječjačke radne obveze. Igrao se s ostalom djecom u prašnjavom ili blatnom sokaku, čuvao krave na paši, svinje u šumi za žirovanja ili pak guske koje su se u svom gegavom “maršu” najradije usmjeravale prema Orljavi. Pritom je svojom “škljocom” pravio od drva i vlastite igračke. Kao sedmogodišnji dječak (1939.) preselio se s roditeljima iz Blackog u Pleternicu, u kojoj je pohađao osnovnu školu.

Pleternica je otada postala i ostala njegov najmiliji zavičaj. Za to lijepo i pitomo mjesto bit će trajno vezan i kad više nije stalno živio u njemu. U Pleternicu je navraćao i iz Požege, u kojoj je pohađao gimnaziju. Bio je vrlo aktivan i u pleterničkom kulturnom i sportskom životu. (Na mjesnom pleterničkom groblju – u obiteljskoj grobnici – počivaju i njegovi roditelji: Marko i Marija, kao i njegov prerano preminuli brat Ivica).

Svoje memoare *Iz ambara sjećanja i divana* Pavličević je pisao u Zagrebu, gdje već desetljećima stalno živi. U tim je memoarima iznio mnoštvo zapažanja i uspomena iz vremena svoga djetinjstva, dječastva i rane mladosti, sadržajno pretežito vezane za *školu, nastavnike, učenike i učenje*. Njegova su kazivanja o tome vrlo konkretna i zanimljiva, što se vidi i iz ovih fragmenata, koje citiram:

“Bio je ponedjeljak 2. rujna 1939. godine. Toga dana me moja mati oprala dobro u vrbovom koritu, obukla mi je jedine kratke hlačice koje nisu bile zakrpane, već pomalo izlizanu mornarsku majicu koju je netko donio iz rodnog mi Primorja. Predala me učiteljici gospođici Gizeli Grubišić i rekla neka me samo dobro išiba ako budem zločest. Zatim je otišla kući kao i drugi roditelji. Učiteljka nas je smjestila u klupe. Ja sam s nekim omanjim dječčićem bio u prvoj klupi. U ono doba se svaki ozbiljni početak od ručka do posla ili početka nastave započinjao molitvom. Tako smo i mi nakon križanja počeli moliti “Oče naš”. Iza mene je pri molitvi stajao Željko Pauše, sin pleterničkog dimnjačara ili odžačara, kako se tada govorilo. U jednom trenutku zaboravio sam na molitvu i okrenuo se da ga bolje promotrim. Ne sjećam se više zašto i

kako, ali smo se počeli gurkati, a i ruke su proradile. Učiteljica je to vidjela, upozorila nas obojicu da budemo mirni i dovršimo molitvu. Tako je i bilo. Kad je završio taj prvi dan nastave, kad smo se pomalo upoznali, kad nam je učiteljica rekla kako se moramo ponašati, uslijedilo je iznenađenje. Rekla je da smo nas dvojica bili zločesti te da će nas kao opomenu svima ostaviti u zatvoru ili, kako se tada govorilo, u “reštu”. Svi su otišli, a mi smo ostali u razredu sami. Učiteljica je rekla da će nas pustiti kada dovrši ručak i otišla u svoj stan pored učionice.”

“Dok sam polazio Pučku školu u Pleternici od 1939. do 1943., ravnajući učitelj mi je bio Matija Pezerović... Bio je izgledan i ugledan čovjek crne kose i bistra, prodorna pogleda. Jest da me je nekoliko put kao đaka pošteno isprašio po turu, ali to je tada bila uobičajena odgojna mjera, a u pravilu sam to bio i zaslužio. Za lakše prekršaje učiteljica je davala packe po ispruženim dlanovima, a za one malo veće uređovao je ravnajući učitelj. Morali smo se nagnuti preko klupe tako da bi stražnjica bila okrenuta izvršitelju, a on je imao šibu ili najčešće štap od trske, tzv. trskovac i odlamio nekoliko udaraca. Usprkos tome bio je Matija Veliki, kako sam ga zvao, posebno simpatičan jer je bio pravedan i nije štiti bogatu djecu niti podcejenjivao siromašne. Budući da sam bio isto toliko na pašnjaku i voćnjacima koliko u školi, sviđala mi se ljubav gospodina učitelja za voćke, prirodu i vinograde. Odgojio je više naraštaja voćara i vinogradara koje je naučio cijepiti ili kalemiti voćke.”

“Velečasnog, ozbiljnog i pomalo strogog župnika, rodom Zagorca, Franju Radovića vidio sam već u prvom razredu... Izravno me k njemu na brdo dovela majka, pobožna žena kojoj je Crkva katolička i domovina Hrvatska bila uz mene i oca na prvom mjestu u životu. Već u drugom razredu budila me u pet sati na prosinačke mise zornice koje su počinjale u šest sati, u mraku u cičim zimama kakve su onda vladale. Od trećeg razreda postao sam najredovitiji njegov ministrant. Onda su se liturgijska slavlja predvodila na latinskom, meni nepoznatom jeziku, no kao ministrant sve obredne formule znao sam napamet. Slušajući župnika, naučio sam i neke osnovne molitve, pa mi je ta onda gotovo nerazumljiva latinština pomogla u mom daljnjem školovanju. Pomagao sam mu u crkvi kad su se za Božić kitili veliki borovi kraj oltara. Osobita radost među nama djecom bila je kad se postavljao Betlehem. Na Cvitnu nedilju donosio sam cice-mace i drinove grančice, kupio milostinju (lemozinu), brojio novac i to upisivao u knjige te u svemu pomogao zvonaru Mati... Velečasnom su često dolazila pleternička gospoda u goste, na razgovore, ali i na dogovore. On je bio u svim pleterničkim akcijama i djelatnostima glavni pokrovitelj, pokretač i često izvođač, kako u Hrvatskoj čitaonici i knjižnici, Društvu za poljepšavanje Pleternice, pjevačkom zboru “Zvonimir”, među vatrogascima, tako i drugdje.”

“U početku rujna 1943. dovela me moja brižna a isto tako zbuñjena mati pred Državnu realnu gimnaziju u Požegi. Bila je to velika zgrada skoro kao moja Trenkova vojarna u Pleternici... U osam sati svi su ušli u zgradu, samo je ostala velika skupina nas prvašića s roditeljima u velikom iščekivanju. Uskoro se na vratima pojavio neki mršavko s naočalama i crnom bradicom. Rekli su nam da je to ravnatelj Ljubo Hrdlička. Poslije strogog crnobradatog cvikeraša pojavila se povisoka, mlada profesorica umiljata lica i predstavila se: Anka Kovačević. Prozvala nas je i uvela u jednu učionicu u prizemlju

i rekla da nas ima tri razreda, a da smo mi prvi i ona nam je razrednica. Kazala nam tko su naši drugi profesori, upozorila nas na kućni red, na lijepo ponašanje i ozbiljnost u školi, koja, kako reče, nije za svakoga. Zatim je na brzinu pročitala raspored sati i pustila nas kućama.”

“Kažu da su profesori i đaci oduvijek bili dva svijeta. Kao učenici često smo se divili, ali i rugali našim profesorima, izmišljali za njih razna, nekad pogrdna ili šaljiva imena i nadimke. I ja sam bio među onima koji su i prihvaćali i izmišljali takva imena. Tako sam mladu profesoricu matematike Katicu, Katu Prpić, kasnije udanu Vodinelić, zvao dobrom Katom, ali zbog rime i Katikom-matematikom. Nju sam uvrstio u profesore kojh se rado sjećam, pogotovo kad ju usporedim s profesoricom Marijom Polaček koju smo zvali Palačinka.”

Mnogo je takvih i sličnih opisa iz Pavličevićevih osnovnoškolskih i gimnazijskih dana, iznesenih u ovoj njegovoj knjizi, koja ima 302 stranice. Pravi je užitak čitati tu knjigu. U njoj je i velik broj slikovnih priloga (fotografija i crteža), koji prikazuju Pavličevićeve učitelje, profesore, suučenike i suaktiviste iz omladinskog kulturnog i sportskog života u Pleternici i Požegi. Ti prilozi bitno upotpunjuju autorova izlaganja.

Knjiga *Iz ambara sjećanja i divana* ostat će u Pavličevićevu spisateljskom opusu trajno živa, jer se na životan (konkretan, izvoran i nadahnut) način bavi životom – onakvim kakav je taj život stvarno bio i kakvog je vrijedno sačuvati od zaborava.

Ivo Perić